

Krystyna LESZCZYŃSKA-WICHMANOWSKA 

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

krystyna.leszczynska@mail.umcs.pl

PRZYWÓDZTWO PREMIEROWSKIE W POLSCE

CASUS HANNY SUCHOCKIEJ, EWY KOPACZ I BEATY SZYDŁO

ABSTRACT Prime Ministerial Leadership in Poland: The Case of Hanna Suchocka, Ewa Kopacz and Beata Szydło

Hanna Suchocka, Ewa Kopacz and Beata Szydło assumed the position of Prime Minister in the result of political calculations, and not after winning parliamentary elections in the style of e.g. Margaret Thatcher. Women were delegated to take the position of prime ministers in response to the need for change, at the same time knowing that they would bring a stereotypical image of a woman with its community attributes, i.e. amicability, submission, willingness to cooperate. The objectives behind the nominations of women for the position of Prime Minister included, among others, softening the image of politics. E. Kopacz held the strongest political position, as she also held the position of leader of the Civic Platform. Although B. Szydło was also the vice-leader of Law and Justice, but she had no influence whatsoever on key political decisions. H. Suchocka held the weakest position, as she was only an “ordinary” member of the Democratic Union. All of them had served as MPs before becoming prime minister. However, before joining the narrow, exclusive group of the heads of government, only E. Kopacz gained extensive experience: she was the first woman minister of health, the first woman do become speaker of the Sejm and a head of a large political party. The fluctuation of social support for women reached a large range and ranged between 73% (H. Suchocka) and 52% (E. Kopacz and B. Szydło). These indicators were high and even very high, given that women were allowed to rule at a time when it was difficult to come to and maintain in power.

Keywords: prime ministerial leadership, Prime Minister, female prime minister, Ewa Kopacz, Hanna Suchocka, Beata Szydło

Słowa kluczowe: przywództwo premierowskie, Prezes Rady Ministrów, kobieta premier, Ewa Kopacz, Hanna Suchocka, Beata Szydło

WPROWADZENIE

Przywództwo premierowskie stanowi typ przywództwa politycznego, który jest warunkowany zajmowanym przez przywódcę stanowiskiem w organach władzy państwowej. Przywódca – w tym przypadku zwyczajowo nazywany premierem – to przywódca rządu¹. Termin „rząd” w wąskim rozumieniu oznacza Radę Ministrów, czyli wyodrębniony organ, która stanowi obok prezydenta RP podstawowy człon władzy wykonawczej (egzekutywy). Natomiast rząd w szerokim rozumieniu to cały mechanizm sprawowania władzy państwowej; system organizacyjny podporządkowany Radzie Ministrów (organy i obsługujące je aparaty urzędnicze, które zalicza się do administracji rządowej)². Dotychczas w Polsce przywództwo premierowskie było realizowane przez trzy kobiety: Hannę Suchocką, Ewę Kopacz i Beatę Szydło.

Stopniowo zwiększająca się obecność kobiet w sferze publicznej skutkowałą zwróceniem uwagi na różnice pomiędzy liderami mężczyznami a liderami kobietami³. Wskazano, że płeć determinuje styl sprawowania przywództwa, ponieważ przyznaje wyższą wartość temu, co męskie. Tradycyjnie mężczyzna to: aktywność, nauka i cywilizacja, opanowanie, władczość, waleczność, rywalizacja. Tradycyjnie kobieta to: bierność, natura, emocjonalność, uległość, ugodowość, skłonność do współpracy⁴. Zasadniczy czynnik, który różnicuje postrzeganie mężczyzn i kobiet jako przywódców, odnosi się do stereotypowego ujęcia „typowych” dla danej płci wzorców postaw i zachowań⁵. Kobieta przywódczyni stoi przed dylematem – w jaki sposób połączyć oczekiwania odnoszące się do jej roli kulturowej i formalnej, którą aktualnie sprawuje. Z badań Innocenta Echiejile, Alice H. Eagly i Garry’ego N. Powella wynika, że kobiety częściej niż mężczyźni wykorzystują przywództwo demokratyczne, są zorientowane na relacje międzyludzkie. Potrzeba godzenia ról żony, matki, pracowniczki pozwoliła kobiecie na

¹ M. Hartliński, *Przywództwo polityczne. Wprowadzenie*. Olsztyn 2012, s. 67 i nast.

² L. Garlicki, *Rada Ministrów i administracja rządowa*, [w:] tegoż, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, wyd. 4, Warszawa 2000, s. 283-284; A. Kulig, *Struktura i kompetencje rządu*, [w:] *Zarys ustroju państwowego Polski*, red. P. Sarnecki, Kraków 1993, s. 70; W. Skrzydło, *Ustrój polityczny RP w świetle Konstytucji z 1997 r.*, Kraków 2004, s. 217-219.

³ G.F. Dreher, *Breaking the Glass Ceiling. The Effects of Sex Ratios and Work-Life Programs on Female Leadership at the Top*, „Human Relations” 2003, nr 56, s. 541.

⁴ A. Wiktorska-Święcka, *Traktat o rzeczach codziennych. Sex & gender*, Wrocław 2009, s. 14-16.

⁵ A.H. Eagly, M. Johannesen-Schmidt, *The Leadership Styles of Women and Men*, „Journal of Social Issues” 2001, nr 57, s. 781-797.

wykształcenie kompetencji w zakresie współpracy zespołowej. Natomiast mężczyźni częściej niż kobiety wykorzystują przywództwo autorytarne, są ukierunkowani na zadanie. Mężczyźni zdecydowanie łatwiej odnajdują się w środowisku bardziej zhierarchizowanym, czerpiąc swoją władzę z autorytetu formalnego⁶.

Celem artykułu jest wskazanie czynników warunkujących pozycję kobiet na stanowisku Prezesa Rady Ministrów w Polsce.

Zasadnicze pytania badawcze dotyczą: 1) przyczyn objęcia stanowiska Prezesa Rady Ministrów przez H. Suchocką, E. Kopacz i B. Szydło, 2) doświadczenia politycznego kobiet premierek oraz 3) oceny szefowych rządów przez opinię publiczną w Polsce.

Podczas pisania artykułu przeprowadzono analizę literatury przedmiotu i danych zastanych.

DROGA DO PRZYWÓDZTWA PREMIEROWSKIEGO

Hanna Suchocka, Ewa Kopacz i Beata Szydło zostały Prezesami Rady Ministrów w wyniku negocjacji politycznej, a nie wygranej w wyborach parlamentarnych w stylu: Sirimavo Bandaranaike⁷, Benazir Bhutto⁸, Indiry Gandhi⁹, Margaret Thatcher¹⁰, Angeli Merkel¹¹. Aczkolwiek, co należy podkreślić, B. Bhutto i I. Gandhi posiadały wspólny wyróżnik, związany z przebiegiem socjalizacji¹², który niewątpliwie wpłynął w istotny sposób na przebieg ich kariery politycznej. Tym wyróżnikiem jest fakt zajmowania się polityką w sposób zawodowy przez rodziców, a konkretnie przez ojców szefowych rządów w Pakistanie i Indiach. Natomiast Sirmavo Bandaranaike wygrała wybory parlamentarne i objęła funkcję premiera, ale jako żona swojego męża Solomona Bandaranaike, premiera Cejlonu w latach 1956-1959.

⁶ Za: A. Holska, *Kobiece przywództwo w zarządzaniu organizacją – szansa czy zagrożenie?*, „Zarządzanie. Teoria i Praktyka” 2017, nr 19 (1), s. 13-14.

⁷ Premier Cejlonu (obecnie Sri Lanki) w latach: 1960-1965, 1970-1977, 1994-2000. Partia Wolności Sri Lanki (SLFP) pod jej przewodnictwem samodzielnie i w koalicji z innymi ugrupowaniami wygrała wybory w latach: 1960, 1970 i 1994.

⁸ Premier Pakistanu w latach: 1988-1990, 1993-1996. Pakistańska Partia Ludowa (PPL) pod jej przewodnictwem dwukrotnie wygrała wybory w latach 1990, 1993.

⁹ Premier Indii w latach 1960-1977, 1980-1984. Indyjski Kongres Ludowy pod jej przewodnictwem trzykrotnie wygrał wybory w latach: 1967, 1971, 1984.

¹⁰ Premier Wielkiej Brytanii w latach 1979-1990. Partia Konserwatywna (CP) pod jej przewodnictwem trzykrotnie wygrała wybory w latach: 1979, 1983, 1987.

¹¹ Kanclerz Niemiec od 2005 roku. Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna (CDU) pod jej przewodnictwem czterokrotnie wygrała wybory parlamentarne w latach: 2005, 2009, 2013, 2017.

¹² B.S. Steinberg, *The Making of Female Presidents and Prime Minister. The Impact of Birth Order, Sex of Siblings, and Father-Daughter Dynamic*, „Political Psychology” 2001, vol. 22, nr 1, s. 89-100; R.B. Andeweg, S.B. Van Den Berg, *Linking Birth Order to Political Leadership. The Impact of Parents or Sibling Interaction*, „Political Psychology” 2003, vol. 24, nr 3, s. 605-623.

HANNA SUCHOCKA

Aprobata siedmiu postsolidarnościowych partii politycznych: Kongresu Liberalno-Demokratycznego (KLD), Partii Chrześcijańskich Demokratów (PChD), Polskiego Programu Gospodarczego (PPG), Porozumienia Ludowego (PL), Stronnictwa Ludowo-Chrześcijańskiego (SLCh), Unii Demokratycznej (UD) i Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego (ZChN) dla kandydatury H. Suchockiej na stanowisko Prezesa Rady Ministrów zakończyła trwający ponad cztery tygodnie impas rządowy. Kiedy okazało się, że Waldemar Pawlak z Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL) nie zdoła utworzyć rządu¹³, wówczas Klub Parlamentarny Unii Demokratycznej przedstawił nazwisko własnego pretendenta do fotela premiera. *Ktoś w telewizji, w rozmowie z postami w kuluarach na Wiejskiej, wymienił nazwisko Suchockiej. Roześmiali się. Następnego dnia partia H. Suchockiej – Unia Demokratyczna – wysunęła jej kandydaturę na premiera*¹⁴. Zdaniem Anny Boguckiej-Skowrońskiej kandydaturę Hanny Suchockiej na premiera zgłosiła kobieta – Grażyna Staniszevska, posłanka UD¹⁵. Z kolei Jan Maria Rokita przypisuje sobie koncepcję kandydatury Hanny Suchockiej na szefa rządu (przedstawioną i poddaną dyskusji podczas rozmowy ze Stefanem Niesiołowskim, szefem klubu parlamentarnego ZChN), która początkowo wzbudziła zastrzeżenia nawet w kierownictwie jej macierzystej partii¹⁶. Tadeusz Mazowiecki, lider UD, wskazywał, że Hanne Suchockiej brakuje doświadczenia i zaplecza politycznego, co niewątpliwie będzie stanowić o jej słabości jako premiera. Mimo to jej kandydatura została zaakceptowana zarówno przez Prezydium Rady UD, jak i Prezydium Klubu Parlamentarnego UD¹⁷. Natomiast sama zainteresowana, czyli pierwsza Prezes Rady Ministrów w historii Polski, nie potrafiła wskazać autora pomysłu własnej nominacji¹⁸. Koncepcja powierzenia funkcji premiera kobiecie zaskoczyła Lecha Wałęsę. *Nie bardzo widzę nad sobą kobietę, ale... ja jestem starej daty*¹⁹. Wiele wskazuje na to, że prezydent państwa polskiego, z ukształtowanym na przestrzeni minionych wieków patriarchalnym modelem relacji władzy między kobietami a mężczyznami, opartym na władzy mężczyźni i podporządkowaniu kobiet²⁰, tego zgłoszenia nie potraktował poważnie²¹. Partyjni koledzy Hanny

¹³ Sprawozdanie stenograficzne z 19 posiedzenia Sejmu RP w dniu 1 lipca 1992, s. 13.

¹⁴ A. Metelska, A. Niedzielska, *Hanna Suchocka. Pani Premier*, „Twój STYL” 1992, nr 10, s. 12.

¹⁵ N. Iwaszkiewicz, *Premiera pani Premier. Czy demokracja jest rodzaju męskiego? Na szczęście nie!*, „Kobieta i Życie” 1992, 29 VIII, s. 13.

¹⁶ A. Dudek, *Od Mazowieckiego do Suchockiej. Pierwsze rządy wolnej Polski*, Kraków 2019, s. 472-473.

¹⁷ A. Nyzio, *Rządzić znaczy służyć? Historia Unii Demokratycznej (1991-1994)*, Kraków 2014, s. 278-279.

¹⁸ J. Sadecki, *Trzynastu. Premierzy wolnej Polski*, Kraków 2009, s. 90.

¹⁹ A. Metelska, A. Niedzielska, *Hanna Suchocka...*

²⁰ E. Malinowska, *Problemy władzy kobiet a typ organizacji społecznej – mafia włoska i polski Sejm*, „Kultura i Społeczeństwo” 2014, nr 1, s. 79-80.

²¹ E. Szemplińska, *Skazana na władzę. Wyborem nowego kandydata na premiera najbardziej zaskoczona była Hanna Suchocka*, „Wprost” 1992, 29 VII, s. 19.

Suchockiej uważali, że wprawdzie jest świetną parlamentarzystką, ale nie sprostą zadaniu, ponieważ będzie sterowana m.in. przez unijną Frakcję Prawicy, Bronisława Geremka, Jacka Kuronia i Kościół katolicki²². Jednak [...] *nieszczęścia nie będzie, Hani doda się Jasia i Tadzia, czyli Rokietę z Syryjczykiem, którzy będą wszystkim kierować*²³. Mimo że pierwsza kobieta premier w Polsce i *de facto* 14.²⁴ na świecie swój nieoczekiwany awans uzasadniała brakiem udziału w parlamentarnych rozgrywkach i grze o władzę²⁵, to nie ulega najmniejszej wątpliwości, że przychylność ZChN zaskarbiła sobie, podpisując się pod projektem restrykcyjnej ustawy antyaborcyjnej²⁶. Waldemar Kuczyński – jeden z założycieli UD – wskazuje, że ten właśnie podpis przesądziło tym, że H. Suchocka została Prezesem Rady Ministrów²⁷. Zanim to jednak nastąpiło, w gmachu Sejmu RP i Senatu RP prowadzono intensywne negocjacje między dwiema koalicjami, czyli „trójką” (UD, KLD, PPG) i „piątką” (ZChN, Porozumienie Centrum – PC, PL, SLCh, PPChD) oraz Solidarnością. Skutecznymi mediatorami w procesie tworzenia Rady Ministrów okazali się posłowie Jan Rulewski i Bogdan Borusewicz z Klubu Parlamentarnego NSZZ „Solidarność”²⁸. Skład gabinetu został ustalony w zasadzie bez udziału H. Suchockiej, co znalazło potwierdzenie w opinii wyrażonej m.in. przez posła Wojciecha Arkuszewskiego z Klubu Parlamentarnego NSZZ „Solidarność” – *w tym Sejmie premier nie może dobierać sobie rządu*²⁹. Jednak wykluczenia przyszłej premier z wpływu na „personalną konstrukcję gabinetu” nie należy uzasadniać jej pobytem (do godzin wieczornych 4 lipca 1992 roku) w Londynie, dokąd wyjechała na posiedzenie fundacji East-West Parliamentary Practice Projekt, która miała wspierać polski parlament w dostosowaniu do standardów międzynarodowych³⁰. Zaistniała sytuacja była następstwem faktu, że H. Suchocka została premierem w wyniku negocjacji politycznej, tj. swego rodzaju politycznego rachunku dokonanego na linii Sejm – Senat – Belweder. O obsadzie stanowisk w Radzie Ministrów zadecydowały ugrupowania polityczne, tj. „trójka” i „czwórka”, oraz L. Wałęsa³¹. W ostatniej fazie rozmów uczestniczyła przyszła premier.

²² W. Kuczyński, *Solidarność u władzy. Dziennik 1989-1993*, Gdańsk 2010, s. 230, 235.

²³ J. Paradowska, *Panie proszą panów*, „Polityka” 2009, 15 VIII, s. 11.

²⁴ Kobiety w świecie pełnią funkcję premiera dopiero od 1960 roku. Szefami rządów przed Hanną Suchocką były: 1) Sirimavo Bandaranaike (Cejlon, obecnie Sri Lanka); 2) Indira Gandhi (Indie); 3) Golda Meir (Izrael); 4) Elisabeth Domitien (Republika Środkowoafrykańska); 5) Margaret Thatcher (Wielka Brytania); 6) Maria de Lourdes Pintasilgo (Portugalia); 7) Eugenia Charles (Dominika); 8) Gro Harlem Brundtland (Norwegia); 9) Milka Planinc (Jugosławia); 10) Benazir Bhutto (Pakistan); 11) Kazimira Prunskienė (Litwa); 12) Chaleda Zia (Bangladesz); 13) Édith Cresson (Francja).

²⁵ M. Król, K. Pytko, E. Szemplińska, *Przepis na władzę. Rozmowa z Hanną Suchocką, Prezesem Rady Ministrów*, „Wprost” 1992, 5 VIII, s. 13.

²⁶ Zob. Druk Sejmu RP I kadencji nr 190.

²⁷ W. Kuczyński, *Solidarność u władzy...*, s. 235.

²⁸ A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej. 1989-2001*, Kraków 2002, s. 275.

²⁹ W. Kuczyński, *Solidarność u władzy...*, s. 232.

³⁰ J. Sadecki, *Trzynastu...*, s. 89.

³¹ K. Leszczyńska, *Meandry kształtowania nowej elity rządowej w latach 1989-1992*, [w:] *Ustrój polityczny państwa. Polska. Europa. Świat*, red. S. Sulowski, J. Szymanek, Warszawa 2013, s. 116; M. Kowalska,

Gdy oznajmiła, że stanowisko ministra współpracy gospodarczej z zagranicą, na które lider PC zaproponował Adama Glapińskiego, pozostaje nieobsadzone, PC wyszło z koalicji³². Prezydentowi po wyjściu PC z formowanej koalicji rządowej, którego zdaniem Jarosław Kaczyński nie potrafił *wznieść się ponad interesy partyjne*³³, udało się wpłynąć na obsadę personalną szefa resortu spraw wewnętrznych³⁴ oraz skutecznie zablokować nominację przedstawiciela ZChN na stanowisko ministra kultury³⁵. Lech Wałęsa zdecydował się zaakceptować H. Suchocką na stanowisku premiera, stawiając jako warunek objęcie przez Andrzeja Milczanowskiego teki ministra spraw wewnętrznych i przedstawienie pełnego personalnego składu rządu³⁶. Powołany w dniu 11 lipca 1992 roku gabinet miał charakter mniejszościowy³⁷. Koalicję rządową złożoną z siedmiu partii politycznych, którą poparło 226 posłów, określono jako: trudną, dziwną, niezborną, egzotyczną, solidarnościową, odpowiedzialności za Polskę³⁸. Natomiast *pani premier* – w ocenie J. Rokity – *była wtedy cudem. Została nie tyle wybrana, co wymyślona na takiej zasadzie, że w 460-osobowym Sejmie, kompletnie rozbitym, trzeba było znaleźć osobę, której siedem partii mogących stworzyć minimalną większość nie będzie kontestować*³⁹.

Prezydent zadeklarował, iż *gabinet popiera, lecz gdy się nim rozczaruje, weźmie władzę w swoje ręce [...]*⁴⁰. Ponadto L. Wałęsa stwierdził, że starał się i tym razem obdarzyć dużym kredytem zaufania nowy rząd, jednak niezadowolenie społeczne *kazało mu patrzeć na gabinet Hanny Suchockiej z ostrożnością*⁴¹. O braku zaufania głowy państwa do kobiety premier i jej gabinetu świadczyć może uczestnictwo i aktywny udział L. Wałęsy w pierwszym roboczym posiedzeniu rządu, które odbyło się 14 lipca 1992 roku⁴². Niewątpliwie prezydent usiłował w ten sposób narzucić zasady współpracy z Radą Ministrów oraz ustalić kierunki jej działalności. Zróznicowane programowo zaplecze polityczne wywoływało napięcia w rządzie, które utrudniały relacje Rady Ministrów

M. Żmigrodzki, *Rząd Hanny Suchockiej*, [w:] *Gabinety koalicyjne w Polsce w latach 1989-1996*, red. M. Chmaj, M. Żmigrodzki, Lublin 1998, s. 98.

³² W. Jednaka, *Gabinety koalicyjne w III RP*, Wrocław 2004, s. 159-161.

³³ L. Wałęsa, *Moja III RP. Straciłem cierpliwość!*, Warszawa 2007, s. 67.

³⁴ 5 czerwca 1992 roku W. Pawlak, z polecenia L. Wałęsy, mianował na kierownika resortu spraw wewnętrznych Andrzeja Milczanowskiego, który w rządzie H. Suchockiej objął stanowisko ministra spraw wewnętrznych. Zob. A. Łuczak, *33 dni premiera Pawlaka*, Warszawa 1992, s. 56-58.

³⁵ A. Dudek, *Pierwsze lata...*, s. 278. Stanowisko ministra kultury obsadzone zostało dopiero w lutym 1993 roku.

³⁶ W. Kuczyński, *Solidarność u władzy...*, s. 243.

³⁷ Za rządem H. Suchockiej opowiedziało się tylko 226 posłów. Sprawozdanie stenograficzne z 20 posiedzenia Sejmu RP w dniu 11 lipca 1992 r., s. 60.

³⁸ J. Paradowska, *Zasepieni hamleci. Rząd „siódemki” czy „trójkąt bermudzki” małej koalicji?*, „Polityka” 1992, 29 VII, s. 5.

³⁹ J. Rokita, *Anatomia przypadku. Rozmowa z Robertem Krasowskim*, Warszawa 2013, s. 78.

⁴⁰ M. Król, K. Pytko, E. Szemplińska, *Przepis na...*, s. 13.

⁴¹ *Rząd Olszewskiego odwołany*, „Gazeta Wyborcza” 1992, 5 VI, s. 1; L. Wałęsa, *Droga do...*, s. 419.

⁴² Protokół ustalení nr 28 z posiedzenia Rady Ministrów w dniu 14 lipca 1992 r. [AAJKPRM], nr sp.zd-o 2903/ poz. 31.

z Sejmem. Sytuację gabinetu komplikowała głowa państwa, która rozszerzając interpretowała swoje uprawnienia konstytucyjne, m.in. w kwestii przyjęcia lub odrzucenia wniosków premier w sprawie zmian personalnych w Radzie Ministrów⁴³.

28 maja 1993 roku Sejm, w obecności prezydenta RP, przegłosował projekt uchwały o wyrażenie Radzie Ministrów wotum nieufności, którą uzasadniono m.in. pozorowanymi negocjacjami rządu z NSZZ „Solidarność” i utrudnianiem przedsiębiorstwom możliwości odejścia od „popiwku”⁴⁴. Za odwołaniem Rady Ministrów opowiedziało się 223 posłów, czyli dokładnie tyle, ile wynosiła bezwzględna większość. Rząd mogły uratować głosy posłów ZChN (w tym byłego ministra sprawiedliwości w gabinecie H. Suchockiej, który się spóźnił na głosowanie)⁴⁵. Należy także wskazać, że wniosek o wotum nieufności miał charakter niekonstruktywny. [...] *wobec uchwalenia wotum nieufności Radzie Ministrów bez jednoczesnego dokonania wyboru Prezesa Rady Ministrów – oznajmił prezydent RP – przystępuję do wykonania moich konstytucyjnych obowiązków określonych w art. 66 ust. 5 Ustawy Konstytucyjnej z 17 października 1992 r.*⁴⁶ Następnym rozwiązaniem parlamentu przez L. Wałęsę były przedterminowe wybory do Sejmu i Senatu RP zarządzone na 19 września 1993 roku.

EWA KOPACZ

Droga do przywództwa premierowskiego E. Kopacz była stosunkowo prosta. 3 września 2014 roku zarząd krajowy PO rekomendował jej kandydaturę na stanowisko Prezesa Rady Ministrów w związku z zapowiedzianą rezygnacją D. Tuska. Na poparcie E. Kopacz przez władze Platformy złożyło się kilka czynników. Po pierwsze, decyzja lidera Platformy o zamianie stanowiska szefa polskiego rządu na przewodniczącego Rady Europejskiej (RE), która mogła być podyktowana zarówno jego osobistymi ambicjami, jak i chęcią uniknięcia konfrontacji z porażką wyborczą i jej konsekwencjami⁴⁷. Po drugie, E. Kopacz legitymowała się doświadczeniem politycznym (radna sejmiku województwa, poseł na Sejm RP, minister, marszałek Sejmu) – o czym będzie mowa w dalszej części artykułu. Po trzecie, wiceprzewodnicząca Platformy miała zaufanie jej szefa. Donald Tusk niewątpliwie potrzebował osoby, która nie tylko nie będzie zagrażać pozycji przewodniczącego i budować swojego zaplecza politycznego, ale też umożliwi zawiadywanie polskimi sprawami z Brukseli. *Byłabym niemądra, sądząc, że kiedykolwiek dorównam Donaldowi – oświadczyła przyszła szefowa rządu. Ale jestem lojalna do bólu wobec partii i kraju. I pracowita*⁴⁸.

⁴³ G. Rydlewski, *Rządy i rządzenie w Polsce 1918-2018*, Warszawa 2018, s. 287.

⁴⁴ Zob. Druk Sejmu I kadencji, nr 940.

⁴⁵ Sprawozdanie stenograficzne z 45 posiedzenia Sejmu RP w dniu 28 maja 1993 r., s. 78.

⁴⁶ Tamże, s. 78-79.

⁴⁷ W. Roszkowski, *Kierunek Targowica. Polska 2005-2015*, Kraków 2019, s. 241.

⁴⁸ S. Kamiński, *Nowy rząd Ewy Kopacz w komplecie. Kim są ministrowie*, „wyborcza.pl”, 20 IX 2014, [online] http://wyborcza.pl/1,76842,16675743,Nowy_rzad_Ewy_Kopacz_w_komplecie__Kim_sa_ministrowie.html#ixzz4CgOsfARK, 29 IX 2014.

Mimo że taka postawa była co najmniej osobiwa w partyjnej polityce, to zaowocowała nominacją na stanowisko Prezesa Rady Ministrów i powierzeniem – wprawdzie nie w drodze wyborów przez członków partii, tylko przez przekazanie – obowiązków szefowej Platformy. Jednak plan oparty na założeniu: Tusk wyjeżdża, ale zachowuje wpływ, szybko został skonfrontowany z rzeczywistością. Gabinet E. Kopacz w dużej mierze został oparty na ministrach D. Tuska. Wbrew zapowiedziom premier dokonała kilku zmian na stanowiskach ministrów resortowych, ale rozszady zostały przeprowadzone bardzo świadomie. Na przekór sugestiom Donalda Tuska zdecydowała się powierzyć stanowisko w rządzie Grzegorzowi Schetynie. Prezes Rady Ministrów ogłosiła ponadto, że najważniejszym zadaniem jej gabinetu będzie odbudowanie zaufania Polaków. *Mam też dziś dla ciebie, Donaldzie, i dla wszystkich wiadomość: To ja stoję na czele polskiego rządu, tego nowego rządu, i za ten rząd biorę pełną odpowiedzialność, oczywiście jeśli Wysoka Izba o tym zdecyduje. [...] Moim zdaniem najważniejszym zadaniem będzie przede wszystkim zwiększenie i odbudowanie zaufania Polaków do rządu, polityki i polityków*⁴⁹. Oficjalnie premier E. Kopacz zaprzeczała opiniom o konflikcie z D. Tuskiem. *Nigdy nie zapomnę, kto wprowadził mnie do polityki. Dobrze wiecie, że zawsze wspierałam Donalda nie tylko jako polityk, ale też jako lekarz, bo przecież wszyscy mężczyźni są hipochondrykami*⁵⁰. Premierostwo E. Kopacz miało przejściowy charakter, czyli do czasu wyborów parlamentarnych, które odbyły się w następnym roku. Elekcja do Sejmu i Senatu w 2015 roku stanowiła przełomowy moment w karierze przywódczyni politycznej piastującej urząd Prezesa Rady Ministrów. Zwycięstwo wyborcze oznaczałoby zarówno sukces Platformy, jak i jej osobisty⁵¹. Natomiast porażka wyborcza – przegrana Platformy i zarazem samej premier. Strategia przyjęta w kampanii wyborczej opierająca się z jednej strony na krytyce PiS i z drugiej – na budowaniu wizerunku ugrupowania będącego „bliżej obywatela” nie sprawdziła się⁵². Zaufanie Polaków do ugrupowania E. Kopacz na poziomie 24,09%⁵³ skutkowało odsunięciem PO od władzy po ośmiu latach koalicyjnych rządów z PSL. Platforma zajęła drugie miejsce i odnotowała, w stosunku do rezultatu wyborczego sprzed czterech lat, utratę 69 mandatów poselskich oraz 29 mandatów senatorskich. Po przegranych wyborach premier E. Kopacz została pozbawiona przywództwa w partii na rzecz G. Schetyny.

⁴⁹ Sprawozdanie stenograficzne z 76 posiedzenia Sejmu RP w dniu 1 października 2014 r., s. 4.

⁵⁰ M. Krzymowski, R. Kalukin, *Gorzki rozwód premierów. Dwoje na buławce*, „Newsweek” 2014, 29 IX – 5 X, s. 18.

⁵¹ A. Łukasik-Turecka, *Beata Szydło vs Ewa Kopacz, Elżbieta Kruk vs Joanna Mucha – kampania kobiet*, [w:] *też, Oblicza wyborów. Studia wyborcze i analiza kampanii parlamentarnej w 2015 roku na Lubelszczyźnie*, Lublin 2016, s. 45.

⁵² A. Musiał, *Przywódstwo premierowskie w III RP – kobiety na stanowisku Prezesa Rady Ministrów*, [w:] *Kobiety w przestrzeni społeczno-politycznej. Wybrane zagadnienia*, red. M. Kumelska, W.T. Modzelewski, T. Schmidt, Olsztyn 2017, s. 94-95.

⁵³ *Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 27 października 2015 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 25 października 2015 r.*, Dz.U. 2015, poz. 1731.

BEATA SZYDŁO

Prosta, ale zaskakująca droga doprowadziła B. Szydło do przywództwa premierowskiego. Deklaracja prezesa PiS na cztery miesiące przed wyborami parlamentarnymi, że Prezesem Rady Ministrów zostanie Beata Szydło⁵⁴, szefowa kampanii prezydenckiej Andrzeja Dudy, była obliczona na uzyskanie poparcia tzw. negatywnego elektoratu, wobec którego lepiej jest wystawiać kandydatów postrzeganych jako osoby elastyczne i spokojne. Poza tym PiS-owi zdecydowanie bardziej opłacało się przy pomocy kobiety, oficjalnej kandydatki na premiera, prowadzić przedwyborczy pojedynek z PO, reprezentowaną przez kobietę – premier. Jarosław Kaczyński, ogłaszając, że B. Szydło zostanie szefową rządu, jeśli wygra wybory parlamentarne, wskazał na cechy, które predestynowały ją do tej funkcji. *Te cechy to rozwaga, pracowitość, energia, to umiejętność stworzenia zespołu, to umiejętność współpracy z innymi, podziału zadań; to umiejętność korzystania z talentów, zdolności i pomysłów innych dla wspólnego celu*⁵⁵.

Beata Szydło posiadała doświadczenie polityczne. W 2010 roku jej pozycja w PiS uległa wzmocnieniu. Partia potrzebowała ludzi lojalnych, a przede wszystkim potrzebował ich sam prezes, wskutek czego otrzymała nominację na wiceprezesa. Beata Szydło przejęła również obowiązki zastępcy przewodniczącego sejmowej komisji finansów publicznych po Aleksandrze Natalli-Świat, która zginęła w katastrofie smoleńskiej. Nie wszyscy od razu uznali ją za właściwą osobę na właściwym miejscu, szczególnie politycy PO. Minister finansów w gabinecie Donalda Tuska, Jacek Rostowski, mówił o niej z ironią, że główny polityk PiS od spraw gospodarczych jest *bardzo miłą panią*, ale z wykształcenia jest etnografem i nie ma pojęcia o finansach⁵⁶. Gdy w 2011 roku nastąpił rozłam w partii, Beata Szydło nie przyłączyła się do „ziobrystów”. Zaczęto ją wówczas postrzegać jako jedną z najbardziej lojalnych postaci w otoczeniu J. Kaczyńskiego. Była autorką kampanii prezydenckiej A. Dudy, która przyniosła PiS pierwsze od 10 lat zwycięstwo wyborcze. Elekcja parlamentarna z 25 października 2015 roku, której twarzą była B. Szydło, zmieniła polityczne oblicze Sejmu i Senatu. Niekwestionowane zwycięstwo wyborcze odniosła formacja Jarosława Kaczyńskiego, która na swoich listach wyborczych wystawiła także kandydatów Polski Razem Jarosława Gowina i Solidarnej Polski Zbigniewa Ziobry. PiS nie tylko wygrało wybory, ale było pierwszym ugrupowaniem po 1989 roku, które mogło utworzyć samodzielny rząd sygnowany swoim hasłem wyborczym: „Dobra zmiana”. Jednak po zakończeniu kampanii okazało się, że autorem sukcesu jest wyłącznie J. Kaczyński, który w trakcie przemówienia wygłoszonego tuż po zakończeniu ciszy wyborczej kurtuazyjnie podziękował B. Szydło⁵⁷.

⁵⁴ *Jeśli PiS zwycięży wybory, premierem będzie Beata Szydło – zapowiedział Jarosław Kaczyński, na konwencji rozpoczynającej kampanię parlamentarną PiS w dniu 20 czerwca 2015 r.*, 20 VI 2015, [online], <http://old.pis.org.pl/article.php?id=23782>, 20 IV 2016.

⁵⁵ *Tamże*.

⁵⁶ *Rostowski kpi z Szydło. Na Twitterze*, TokFm, 24 VIII 2011, [online] <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103090,10168568,rostowski-kpi-z-szydlo-na-twitterze.html>, 1 IX 2011.

⁵⁷ A. Niżyńska, *Czy porażka polityczna ma płeć?*, [w:] *Anatomia porażki wyborczej*, red. A. Pacześniak, Warszawa 2018, s. 112.

W kontekście spekulacji na temat trwałości gabinetu B. Szydło prowadzonych pod hasłem „Rząd do jesieni”, które rozpoczęły się już w momencie jego powołania, wypada przytoczyć wypowiedź J. Kaczyńskiego z początku polskiej transformacji ustrojowej. *Kobiety to osoby zmienne w nastrojach i tak wrażliwe, że nie są w stanie prowadzić dalekowzrocznych działań. Wspaniałe, ale na krótki dystans, bo w dłuższej perspektywie tracą konwencję*⁵⁸. Po przeprowadzeniu przez gabinet B. Szydło programu dofinansowania dla rodzin – 500 zł na każde dziecko, czyli po spełnieniu głównej wyborczej obietnicy, i zainicjowaniu kolejnych przedsięwzięć w sferze społecznej J. Kaczyński zdecydował o wymianie szefa rządu. *Oczywiście to, kto stoi na czele rządu – wskazała B. Szydło – to zawsze jest wypadkowa różnych okoliczności i wszystko może się zmienić. Podchodzę do tego z pokorą, ale na dziś nie widzę w Polsce sytuacji, która wymagałaby jakichś gwałtownych zmian w rządzie*⁵⁹.

7 grudnia 2017 roku Sejm odrzucił poselski wniosek o wyrażenie wotum nieufności Radzie Ministrów kierowanej przez B. Szydło i wybór G. Schetyny na prezesa RM. Głosowało 424 posłów. Większość ustawowa wynosiła 231. Za głosowało 168 posłów, przeciw – 239, wstrzymało się 17 posłów⁶⁰. 8 grudnia, w kontekście wydarzeń dnia poprzedniego, B. Szydło złożyła rezygnację z pełnionej funkcji na ręce Komitetu Politycznego PiS, a nie u prezydenta RP. Zmiana na stanowisku szefa rządu wymaga argumentów, ale te nie padły. Beata Szydło odeszła ze stanowiska prezesa RM w atmosferze podziękowań i komplementów. W nowo powołanym gabinecie M. Morawieckiego objęła funkcję wiceprezesa RM, która nie została wzmocniona stanowiskiem ministra.

WIEK, WYKSZTAŁCENIE, ZAWÓD, DOŚWIADCZENIE POLITYCZNE

Płeć decydentów jest drugim, po zdrowiu, wewnętrznym czynnikiem biopolitycznym. Piastowanie stanowiska Prezesa Rady Ministrów przez zaledwie trzy kobiety (16% premierów po 1989 roku) sprzyja opinii, że męska dominacja w sferze publicznej, a konkretnie w polityce, utrwalona jest niezwykle głęboko w świadomości i nieświadomości obu płci: nie jako pogląd, ale jako oczywistość, składnik rzeczywistości zastanej. *Myślisz: rząd i masz... rząd panów w garniturach*⁶¹. Nawet gdy kobieta obejmie stanowisko premiera, to w praktyce okazuje się – o czym była już mowa – że jej nominacja służy realizacji celów określonych przez mężczyzn.

⁵⁸ Jarosław Kaczyński – *Nowa Polska czy jeszcze stara?*, [w:] T. Torąńska, *My*, Warszawa 1994, s. 262.

⁵⁹ A. Wojciechowska, P. Siennicki, *Beata Szydło: Mamy z kim przegrać. Sami ze sobą*, „Kurier Lubelski” 2017, 27-29 X, s. 22.

⁶⁰ Sprawozdanie stenograficzne z 53 posiedzenia Sejmu RP w dniu 7 grudnia 2017 r., s. 142-164.

⁶¹ A. Graff, *Świat bez kobiet. Płeć w polskim życiu publicznym*, Warszawa 2008, s. 62-63.

WIEK

Wiek decydentów jest, po zdrowiu i płci, trzecim wewnętrznym czynnikiem biopolitycznym⁶². Po 40. roku życia uwidaczniają się skutki starzenia ludzkiego organizmu (m.in. spada odporność na stres, osłabia się pamięć, zdolność koncentracji). Wzrasta również skłonność do irytacji, uporu, wybuchów emocjonalnych. Zaletami bardziej „zaawansowanego” wieku są: doświadczenie, ostrożność i odpowiedzialność za podejmowane decyzje⁶³, gdyż wartościowe pomysły wynikają z posiadania określonych zasobów wiedzy i doświadczenia⁶⁴.

Hanna Suchocka, Ewa Kopacz i Beata Szydło zostały premierami, mając odpowiednio: 46, 58 i 52 lata. Ich średnia wieku w momencie objęcia funkcji Prezesa Rady Ministrów wynosiła 52 lata i była prawie o dwa lata wyższa od przeciętnej wieku mężczyzn (50,2) powołanych na to stanowisko. Ewa Kopacz (58) była trzecim najstarszym premierem po 1989 roku⁶⁵. Hanna Suchocka (46) należała do grona młodszych wiekiem prezesów Rady Ministrów⁶⁶, ale była starsza od najmłodszego premiera o 12 lat⁶⁷. Różnica wieku, która dzieliła B. Szydło (52)⁶⁸ od każdej z jej poprzedniczek, wynosiła dokładnie sześć lat.

ZAWÓD I WYKSZTAŁCENIE

Działalność publiczna powinna być domeną osób najlepiej do niej przygotowanych. Polsce potrzebna jest *elita oświecona, wykształcona, oglądzona w świecie*⁶⁹. Kobiety premierzy legitymowały się wykształceniem wyższym: humanistycznym – H. Suchocka (prawnik) i B. Szydło (etnograf), zaś E. Kopacz była lekarzem. Hanna Suchocka była pierwszym premierem po 1989 roku ze stopniem naukowym doktora. Wprawdzie B. Szydło przez sześć lat miała status doktorantki, ale dysertacji doktorskiej nie sfinalizowała. Ewa Kopacz była pierwszym premierem z zawodu lekarzem, zaś B. Szydło pierwszym premierem z zawodu etnografem⁷⁰. Hanna Suchocka to pierwszy po

⁶² Za pierwszy wewnętrzny czynnik biopolityczny uchodzi zdrowie. Na drugim miejscu znajduje się płeć.

⁶³ Z.J. Pietraś, *Decydowanie polityczne*, Warszawa–Kraków 1998, s. 309.

⁶⁴ I. Gore, *Wiek a aktywność życiowa*, przeł. H. Wasylkiewicz, Warszawa 1980, s. 65.

⁶⁵ Tadeusz Mazowiecki w roku powołania na stanowisko Prezesa Rady Ministrów miał 62 lata, natomiast J. Olszewski 61 lat.

⁶⁶ W wieku 46 lat na stanowisko Prezesa Rady Ministrów zostali powołani także W. Cimoszewicz i K. Marcinkiewicz.

⁶⁷ Najmłodszym Prezesem Rady Ministrów po roku 1989 roku był W. Pawlak (34). Nieco starszy był J.K. Bielecki (40).

⁶⁸ W wieku 52 lat na stanowisko Prezesa Rady Ministrów został powołany także M. Belka.

⁶⁹ B. Misztal, *Jakich elit potrzebuje Polska?*, [w:] *Jakie elity są potrzebne Polsce*, red. J. Szomburg, Gdańsk 2005, s. 40.

⁷⁰ Izabela Jaruga-Nowacka, wicepremier w rządzie (rządach) M. Belki, z wykształcenia była etnografką.

1989 roku Prezes Rady Ministrów ze znajomością kilku języków obcych: angielskiego, francuskiego i niemieckiego⁷¹. Wykształcenie prawnicze i kompetencje językowe niewątpliwie warunkowały jej członkostwo w Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo („Komisji Weneckiej”)⁷² w latach 1991-2016.

DOŚWIADCZENIE

W politycznym działaniu niezwykle istotne jest doświadczenie zdobyte na tzw. szczeblach publicznej kariery, głównie w administracji rządowej. Tę opinię potwierdza Grzegorz Rydlewski – obserwator i wieloletni uczestnik polskiej sceny politycznej: *Na pierwszym miejscu stawiam wspomniane już kryterium praktyki, które uważam w tych sprawach za szczególnie ważne*⁷³. Natomiast Ralf Dahrendorf wskazuje, że w rządzie potrzebna jest praktyczna *etyka odpowiedzialności* zamiast *etyki przekonania*⁷⁴. W życiorys tylko jednej premier była wpisana funkcja w administracji rządowej. Ewa Kopacz zajmowała stanowisko ministra zdrowia (2007-2011) w gabinecie D. Tuska.

Jednostki samorządu terytorialnego za pośrednictwem organów stanowiących i kontrolnych oraz wykonawczych określają politykę działania gminy, powiatu i województwa oraz realizują bieżące i strategiczne cele wspólnoty lokalnej i regionalnej. Doświadczenie zdobyte w trakcie „sterowania” rozwojem tych zbiorowości to cenna umiejętność członka rządu. Powołanie H. Suchockiej na stanowisko Prezesa Rady Ministrów nastąpiło po ponad dwu latach od odtworzenia samorządu na poziomie gminy, co oznacza, że perspektywa wejścia do polityki lokalnej zarysowała się przed nią wówczas, gdy funkcjonowała już w polityce centralnej⁷⁵. Kierowany przez Hannę Suchocką rząd przygotował projekt wprowadzenia powiatów i ograniczenia liczby województw, który zrealizował gabinet Jerzego Buzka. Decentralizacja państwa polegająca na przekazywaniu *kompetencji władzy państwowej organom jednostek samorządu terytorialnego, wyłonionym w sposób demokratyczny przez społeczności lokalne*⁷⁶, stworzyła perspektywę nowej ścieżki kariery, będącej zazwyczaj etapem pośrednim do zajęcia wyższego stanowiska. Praktykę w sprawowaniu władzy w organach samorządu terytorialnego zdobyły dwie prezes Rady Ministrów. Odwołując się do typologii karier politycznych Klausa Stolza⁷⁷, należy wskazać,

⁷¹ *Postowie: X, I, IV, V kadencji*, [w:] Archiwum Danych o Posłach, [online] <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/page.xsp/archiwum>, 30 XII 2021.

⁷² *Ms. Hanna Suchocka*, [online] https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=cv_79, 30 XII 2021.

⁷³ G. Rydlewski, *O skutecznym działaniu w polityce*, Warszawa 2004, s. 15.

⁷⁴ R. Dahrendorf, *Rozważania nad rewolucją w Europie*, przeł. M. Gottesman, Warszawa 1991, s. 11.

⁷⁵ J. Trzcińska, K. Witt, *Ścieżki karier polskich polityków – w kierunku nowego modelu?*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2020, nr 28, s. 110-111.

⁷⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 listopada 2006 r., sygn. K 31/06, OTK ZU 2006, nr 10A, poz. 147.

⁷⁷ K. Stolz, *Moving up, Moving down. Political Careers across Territorial Levels*, „European Journal of Political Research” 2003, nr 42, s. 223-248.

że E. Kopacz⁷⁸ i B. Szydło⁷⁹ w następstwie wyborów samorządowych w 1998 roku zaczęły rozwijać jednokierunkowy typ kariery „z regionu do centrum”, nazywany także modelem klasycznym.

Nieodłącznym elementem działalności w partii politycznej jest kandydowanie w wyborach. Zwycięstwo wyborcze pozwala politykom na pokonywanie kolejnych szczebli i przejście z poziomu samorządowego na parlamentarny, a nawet europejski. Baza parlamentarna wywiera wpływ na efektywność funkcjonowania rządu. Ponadto Sejm sprawuje nad Radą Ministrów funkcję kontrolną, która polega m.in. na porównywaniu stanu zamierzonego lub aktualnie występującego ze stanem postulowanym, na ocenie zgodności tych stanów, a nawet żądaniu i korygowaniu działalności prowadzonej przez gabinet⁸⁰. Hanna Suchocka w następstwie wyborów parlamentarnych 1980 roku została posłanką VIII kadencji Sejmu PRL z ramienia Stronnictwa Demokratycznego (SD). Przed objęciem funkcji premiera sprawowała mandat poselski, była kolejno wybierana na X kadencję z ramienia Komitetu Obywatelskiego (KO) i na I kadencję z listy UD. W następstwie elekcji parlamentarnych w latach 2001, 2005, 2007, 2011 mandat poselski uzyskała E. Kopacz (PO) – była członkini Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (ZSL) i UW. W efekcie wyborów do Sejmu przeprowadzonych w latach 2005, 2007, 2011, 2015 mandat poselski sprawowała B. Szydło (PiS). Można zaryzykować tezę, że po czterech latach posłowania E. Kopacz i B. Szydło zaczęły awansować z pozycji „pionka” do pozycji „figury”. Po pierwsze, podczas swoich drugich kadencji przypadły im nieporównywalnie bardziej prestiżowe miejsca w ławach sejmowych, ponieważ E. Kopacz przeniosła się z rzędu 9. do 3., natomiast B. Szydło podniosła swoją rangę, zamieniając rząd 8. na 2., czyli bezpośrednio za prezesem. Po drugie, w 2010 roku zostały zastępczyniami liderów partyjnych. Ewę Kopacz wybrano na wiceprzewodniczącą PO w trakcie jej trzeciej kadencji w Sejmie, zaś B. Szydło objęła funkcję wiceprezesa PiS podczas swojej drugiej kadencji w pierwszej izbie parlamentu.

Hanna Suchocka, E. Kopacz i B. Szydło przed objęciem funkcji premiera legitymowały się dość rozległym stażem parlamentarnym, który wynosił odpowiednio: 8 lat, 10 lat, 13 lat. Ewa Kopacz była pierwszą kobietą na stanowisku marszałka Sejmu RP (2011-2014). Bardzo znaczące, chociaż mniej eksponowane jest członkostwo w prezydiach komisji sejmowych. W Sejmie V kadencji na czele Komisji Zdrowia stała E. Kopacz (2005-2007). W okresie „przedpremierowskim” funkcje wiceprzewodniczących komisji sejmowych sprawowały H. Suchocka – Komisja Ustawodawcza (1989-1992), i B. Szydło – Komisja Finansów Publicznych (od 2010; 2011-2015).

Hanna Suchocka i B. Szydło objęły stanowisko Prezesa Rady Ministrów podczas swojej trzeciej kadencji w Sejmie, natomiast E. Kopacz w trakcie czwartej kadencji w Sejmie.

⁷⁸ Ewa Kopacz była radną sejmiku województwa mazowieckiego (1998-2001).

⁷⁹ Beata Szydło pełniła funkcję burmistrza (1998-2005), radnej powiatu (1998-2002). W 2002 roku została wybrana na radną sejmiku województwa małopolskiego, ale zrezygnowała z tej funkcji.

⁸⁰ Z. Szeliga, *Parlament – władza ustawodawcza*, [w:] tegoż, *Organy władzy publicznej w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.*, Lublin 2006, s. 69.

Po zakończeniu misji na stanowisku Prezesa Rady Ministrów wszystkie analizowane polityczki pozostały na polskiej scenie politycznej. Hanna Suchocka podjęła decyzję o wyjściu z aktywnej polityki po ośmiu latach od dymisji jej rządu. W tym samym roku, tj. w 2001, została trzecim po 1989 roku ambasadorem polskim przy Stolicy Apostolskiej⁸¹. Z kolei E. Kopacz i B. Szydło w wyborach w 2019 roku uzyskały mandaty posła do Parlamentu Europejskiego (PE).

PREMIERKI W OPINII PUBLICZNEJ

Do uprawiania polityki, czyli podejmowania przez ośrodki decyzyjne w państwie działań *zmiierzających do osiągnięcia zamierzonych celów przy pomocy odpowiednio dobranych środków*⁸², niezbędna jest określona doza akceptacji ze strony obywateli. Odnosi się to także do Prezesa Rady Ministrów, któremu we wzajemnej relacji rządzących i rządzonych przypada rola szczególna. Bowiem Rada Ministrów stanowi, obok Prezydenta RP, podstawowy członek władzy wykonawczej (egzekutywy) odpowiedzialny za realizację polityki państwa. Natomiast Prezes Rady Ministrów – o czym była już mowa – jest głównym ogniwem władzy wykonawczej. Ten związek między reprezentantem Rady Ministrów i zarazem przedstawicielem określonych sił politycznych w parlamencie a reprezentowanymi daje społeczeństwu legitymację do formułowania opinii. Dlatego istotne jest postawienie pytania, w odniesieniu do każdego z premierów, o ich wizerunek w społeczeństwie, poziom zaufania oraz oczekiwania obywateli wobec szefów rządów.

W plebiscycie organizowanym przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS)⁸³ tylko jedna premier zdobyła miano „polityka roku”. Na H. Suchocką wskazało 14% respondentów w 1993 roku. Waldemar Pawlak został wówczas poparty przez 12% ankietowanych. W hierarchii sympatii potwierdzonej przez ten sondaż H. Suchocka zdobyła o 4% głosów więcej niż w 1992 roku, kiedy została zaaprobowana przez 10% głosujących i uplasowała się tuż za Jackiem Kuroniem. Ewa Kopacz w okresie pełnienia funkcji Prezesa Rady Ministrów w rankingu „polityk roku” dwukrotnie zajęła miejsce trzecie (2014 rok – 3% *ex aequo* z J. Kaczyńskim; 2015 rok – 4% *ex aequo* z D. Tuskiem), które pod względem uzyskanych wyników można określić już tylko jako jedynie wyróżniające z grona innych polityków aktywnych na krajowej i międzynarodowej scenie. Beata Szydło jako nowa szefowa rządu została oceniona dokładnie tak samo jak liderzy nowych na polskiej scenie politycznej ugrupowań, którym udało się

⁸¹ H. Suchocka, *Ambasador u trzech papieży*, Kraków 2018, s. 17-23.

⁸² M. Żmigrodzki, *Polityka*, [w:] *Encyklopedia politologii*, red. M. Żmigrodzki, t. 1: *Pojęcia, teorie i metody*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Warszawa 2016, s. 491-492.

⁸³ Dane do tej części artykułu zostały zaczerpnięte z 81 badań CBOS od stycznia 1990 do grudnia 2017 roku. Wykorzystano: 1) 26 badań z serii: „Wydarzenie roku. Polityk roku”; „Polityk roku”, „Polityk roku w Polsce i na świecie”; 2) badanie: „Ranking premierów III RP”; 3) badanie: „Polacy wybierają polityka i premiera dwudziestolecia”; 4) badanie: „Oczekiwania i postulaty wobec rządu premier Hanny Suchockiej”; 5) badania z serii „Stosunek do rządu”; 6) badanie: „Oczekiwania wobec rządu Ewy Kopacz”; 7) badanie: „Oczekiwania wobec nowego rządu”.

wprowadzić swoich reprezentantów do Sejmu: Pawła Kukiza i Ryszarda Petru (po 2%). W roku wyborczym 2015 (elekcja prezydencka i parlamentarna) w plebiscycie na „polityka roku” zwyciężyli ci, którzy te elekcje wygrali. Pierwsze miejsce zajął prezydent Andrzej Duda (9%), drugie zaś przypadło szefowi zwycięskiej partii, która po wyborach samodzielnie sformowała rząd – J. Kaczyńskiemu (5%). W tym rankingu trzecie miejsce *ex aequo* zajęli politycy, którzy wybory przegrali: Bronisław Komorowski, D. Tusk i E. Kopacz. Z kolei B. Szydło w drugim roku pełnienia funkcji Prezesa Rady Ministrów w plebiscycie „polityk roku” zdobyła drugie miejsce (8%). Tytuł „polityka roku 2016” respondenci przyznali A. Dudzie (12%), zaś trzecie miejsce J. Kaczyńskiemu (4%). Dwóch na stu badanych (2%) wskazało w tym rankingu także na wicepremiera i ministra finansów Mateusza Morawieckiego. W klasyfikacji „polityka roku 2017” B. Szydło poprawiła swój wynik o trzy punkty procentowe (11%), ale zabrakło jej dwóch do lidera rankingu A. Dudy (13%).

Hanna Suchocka pełniła funkcję Prezesa Rady Ministrów przez 16 miesięcy, w tym pięć miesięcy bez kontroli parlamentarnej (28 maja – 26 października 1993). W tym okresie CBOS przeprowadził 11 badań, w których 72,8% respondentów obdarzyło ją zaufaniem. Ten wręcz imponujący wskaźnik społecznego poparcia premier H. Suchocka uzyskiwała, gdy sytuacja społeczno-ekonomiczna w Polsce była bardzo trudna⁸⁴. Powołanie H. Suchockiej na Prezesa Rady Ministrów zostało przyjęte z dużą aprobatą, ponieważ aż dwie trzecie ankietowanych (67%) wyraziło zadowolenie, że stanęła ona na czele rządu. Był to zdecydowanie wyższy wolumen społecznego poparcia niż w przypadku nominacji dwóch poprzednich premierów: Jana Olszewskiego (48%) i Waldemara Pawłaka (50%). Wysoki kredyt zaufania niewątpliwie wynikał z kilku zasadniczych powodów. Wprawdzie gabinet H. Suchockiej był kolejnym gabinetem utworzonym w ramach tego samego obozu politycznego, ale został sformowany bez długotrwałych negocjacji i sporów, które się toczyły przy okazji formowania poprzednich Rad Ministrów. Z rządem H. Suchockiej (60%) obywatele wiązali większe nadzieje na poprawę sytuacji niż z dwoma wcześniejszymi rządami – Jana Krzysztofa Bieleckiego (47%), Jana Olszewskiego (29%), co jak się wydaje, przede wszystkim należy przypisać społecznym ocenom rządu J. Olszewskiego oraz okolicznościom, w jakich doszło do jego odwołania. Ponadto H. Suchocka była pierwszą kobietą premierem w Polsce. W lipcu 1992 roku na pytanie, czy kobieta może być dobrym premierem, twierdząco odpowiedziała rekordowa liczba ankietowanych (91%). Sprawowanie władzy w okresie transformacji państwa i gospodarki, konieczność podejmowania trudnych i zazwyczaj bolesnych dla obywateli decyzji gospodarczych zazwyczaj nie służy dobrze popularności Rady Ministrów i jej Prezesa. Jednak premier H. Suchocka bardzo wysoki wolumen społecznego poparcia nie tylko utrzymała do zakończenia działalności rządu, ale i powiększyła o kolejne 6%. Natomiast w rankingu premierów dwudziestolecia przeprowadzonym w lutym 2009 roku dokonania premier H. Suchockiej zostały ocenione jako

⁸⁴ Społeczno-ekonomiczna sytuacja w Polsce przedstawiała się następująco: 1) rok 1992 – wynik budżetu państwa: 6,2; bezrobocie: 13,6%; inflacja: 44,3%; 2) rok 1993 – wynik budżetu państwa: 2,8; bezrobocie: 15,7%; inflacja: 37,6%. Zob. W. Kieżun, *Patologia transformacji*, Warszawa 2012, s. 220-236.

jedne z najniższych (2%), czyli identycznie jak Marka Belki (2%), ale nieco wyżej niż J.K. Bieleckiego (1%) i J. Olszewskiego (1%).

Ewa Kopacz pełniła funkcję Prezesa Rady Ministrów przez 14 miesięcy. Z analizy 14 badań CBOS wynika, że w tym okresie poziom aprobaty dla premier z PO wynosił 51,6%. Nominacja E. Kopacz została pozytywnie zaaprobowana przez ponad dwie piąte ankietowanych (44%). Gabinet drugiej kobiety premier w Polsce został przyjęty z większym zadowoleniem (36%) niż rząd Donalda Tuska (28%) po wyborach w 2011 roku. Było to jednak wyłącznie umiarkowane zadowolenie, biorąc pod uwagę fakt, że do zmiany Rady Ministrów nie doszło w wyniku negatywnych procesów na polskiej scenie politycznej, tj. braku stabilnej większości parlamentarnej lub podważenia wiarygodności szefa rządu. Mimo że odejście D. Tuska z polityki krajowej do europejskiej osłabiało partię rządzącą i współtworzony przez nią rząd, to dawało szansę na odbudowę nadwyrężonego wizerunku m.in. w wyniku afery taśmowej i kolejne „nowe otwarcie”. W związku z tym, że E. Kopacz w kontekście wyznaczonym zakresem pełnionych przez nią funkcji (minister zdrowia, 2007-2011; marszałek Sejmu RP, 2011-2014; wiceprzewodnicząca PO, 2013-2014) była jedną z głównych twarzy Platformy, to dostrzegalne elementy kontynuacji polityki poprzedniego rządu (np. zbliżony skład personalny rządu) niewątpliwie wytworzyły przekonanie wśród obywateli, że nowy gabinet (49%) nie będzie lepszy niż poprzedni (51%). Istotne znaczenie dla społecznego odbioru nowego rządu miała również płeć premiera, ponieważ więcej entuzjazmu wobec Rady Ministrów okazały kobiety (41%) niż mężczyźni (30%).

Natomiast poziom zaufania dla B. Szydło przez 25 miesięcy kierowania gabinetem osiągnął wolumen 52,4%. Powołanie na stanowisko Prezesa Rady Ministrów trzeciej kobiety premier w Polsce zostało pozytywnie ocenione zaledwie przez jedną trzecią obywateli (33%), co stanowiło trzeci najgorszy wynik po 1989 roku. Pierwsze notowania B. Szydło jako szefowej rządu były wyższe tylko od ocen sformułowanych wobec J. Kaczyńskiego (32%) i M. Belki (24%), natomiast niższe od wyrażonych pod adresem E. Kopacz (36%).

Zaufanie do rozpoczynającego swoją działalność gabinetu wyraziła mniej niż jedna trzecia ankietowanych (30%), natomiast nieufność ponad jedna trzecia respondentów (34%). Wpływ na niewielką liczbę pozytywnych wskazań niewątpliwie miało także ukazywanie przez część publicystów B. Szydło jako „projektu PiS”, co wskazywało na jej zależność od J. Kaczyńskiego⁸⁵. *Wiem, że będą mówić – bo już mówią, że będę sterowana z drugiego rządu. Ale moi drodzy, szkoda czasu na takie bzdury. Powiem krótko: nazywam się Szydło. Beata Szydło*⁸⁶. Oczywiście nawiązanie do Jamesa Bonda, czyli agenta sterowanego przez centralę, prowokowało do zadania pytania – *skoro B. Szydło jest J. Bondem, to gdzie jest centrala?*⁸⁷ Wpływ na ocenę rządu B. Szydło niewątpliwie miał personalny skład Rady Ministrów (a w nim negatywnie oceniani przez wiele osób

⁸⁵ A. Łukasik-Turecka, *Beata Szydło...*

⁸⁶ „Nazywam się Szydło. Beata Szydło. Nie dam sobą sterować”, RMF24, 20 VI 2015 (14:40), [online] https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-nazywam-sie-szydlo-beata-szydlo-nie-dam-soba-sterowac,nId,1838841#crp_state=1, 21 VI 2015.

⁸⁷ J. Podgórska, *Kryzysowe narzeczzone. Rozmowa z prof. Hanną Bednarek, psycholożką poznawczą o tym, skąd i po co biorą się w polityce kobiety*, „Polityka” 2015, 8 VII – 14 VII, s. 20.

Antoni Macierewicz i Zbigniew Ziobro), ale także działania podejmowane przez PiS na forum parlamentu m.in. wobec Trybunału Konstytucyjnego.

Ponadto H. Suchocka w 1992 roku została laureatką konkursu „Człowiek Roku”⁸⁸ organizowanego przez redakcję tygodnika „Wprost”⁸⁹ i nadawanego osobom, które w minionych 12 miesiącach wywarły największy wpływ na życie społeczne, polityczne oraz gospodarcze w Polsce. W tym samym roku pierwsza kobieta premier w Polsce została laureatką plebiscytu „Kobieta Roku”⁹⁰ miesięcznika „Twój Styl”⁹¹. Premier E. Kopacz w 2015 roku zajęła 40. miejsce rankingu 100 najbardziej wpływowych kobiet świata opublikowanym przez magazyn „Forbes”⁹². Natomiast B. Szydło w 2017 roku w rankingu „Forbesa” zajęła 10. miejsce wśród 22 najbardziej wpływowych kobiet w polityce, uplasowała się też na 31. pozycji listy 100 najbardziej wpływowych kobiet świata opracowanej przez ten dwutygodnik. *Trzecia polska premier, Szydło, wdraża szeroko zakrojone reformy społeczne w dziedzinie mieszkalnictwa, edukacji, służby zdrowia, systemie emerytalnym, gospodarce, biznesie i podatkach*⁹³. W tym samym roku jako druga kobieta w historii zdobyła tytuł „Człowieka Roku” Forum Ekonomicznego w Krynicy⁹⁴.

PODSUMOWANIE

Hanna Suchocka, Ewa Kopacz i Beata Szydło objęły stanowisko Prezesa Rady Ministrów w wyniku kalkulacji politycznej, a nie wygranej w wyborach parlamentarnych w stylu np. Margaret Thatcher. Kobiety delegowano do przywództwa premierowskiego w odpowiedzi na potrzebę zmian, wiedząc jednocześnie, że wniosą przynależny stereotypowo kobiecie wizerunek z jego atrybutami wspólnotowości, czyli ugodoowości, uległości, skłonności do współpracy. Nominacje kobiet na stanowisko Prezesa Rady Ministrów miały na celu m.in. złagodzenie wizerunku polityki. Najsilniejszą pozycję polityczną posiadała E. Kopacz z racji pełnienia obowiązków przewodniczącego PO. Wiceprezesem PiS była B. Szydło, ale nie miała wpływu na kluczowe decyzje polityczne. Najsłabszą pozycję w UD posiadała H. Suchocka, która była jej „szeregowym” członkiem. Wszystkie te kobiety przed objęciem funkcji premiera miały staż parlamentarny. Jednak przed dołączeniem do wąskiego, ekskluzywnego gremium szefowych rządu tylko E. Kopacz zdobyła rozległe doświadczenie: była pierwszą kobietą ministrem zdrowia, marszałkiem Sejmu i szefową partii. Fluktuacja społecznego poparcia dla kobiet

⁸⁸ *Człowiek roku tygodnika „Wprost”*, [online] <https://czlowiekroku.wprost.pl>, 30 XII 2021.

⁸⁹ „Wprost” – polski tygodnik społeczno-polityczny wydawany od 1982 roku.

⁹⁰ *Kobieta roku „Twojego Stylu”*, [online] <https://bauer.pl/event/kobieta-roku-twoj-styl>, 30 XII 2021.

⁹¹ Pismo „Twój Styl” po raz pierwszy ukazało się na przełomie lipca i sierpnia 1990 roku.

⁹² *The World's Most Powerful Women 2015*, „Forbes” 2015, 2 XI, [online] <https://www.forbes.com/sites/carolinehoward/2015/05/26/the-worlds-most-powerful-women-2015/?sh=12f4d4fe44ec>, 30 XII 2021.

⁹³ *2017 Power Women. Most Powerful Women In Politics*, „Forbes” 2017, 1 XI, [online], <https://www.forbes.com/pictures/59f35ca4a7ea436b47b470aa/no-10-beata-szydlo/?sh=3c8e85db43a6>

⁹⁴ *Człowiek Roku*, [online] <https://www.forum-ekonomiczne.pl/nagrody-forum-ekonomicznego/>, 30 XII 2021.

premierki osiągnęła dużą rozpiętość i wahała się pomiędzy 73% (H. Suchocka) a 52% (E. Kopacz i B. Szydło). Był to wysoki, a nawet bardzo wysoki wskaźnik, zważywszy na fakt, że kobiety zostały dopuszczone do rządzenia w okresie, w którym trudno było wykazać się i utrzymać przy władzy.

BIBLIOGRAFIA

- 2017 *Power Women: Most Powerful Women in Politics*, „Forbes” 2017, 1 XI, [online] <https://www.forbes.com/pictures/59f35ca4a7ea436b47b470aa/no-10-beata-szydlo/?sh=3c8e85db43a6>.
- Andeweg R.B., Van Den Berg S.B., *Linking Birth Order to Political Leadership: The Impact of Parents or Sibling Interaction*, „Political Psychology” 2003, vol. 24, nr 3, <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00343>.
- Człowiek Roku, [online] <https://www.forum-ekonomiczne.pl/nagrody-forum-ekonomicznego/>.
- Człowiek roku tygodnika „Wprost”, [online] <https://czlowiekrroku.wprost.pl>.
- Dahrendorf R., *Rozważania nad rewolucją w Europie*, przeł. M. Gottesman, Warszawa 1991.
- Druk Sejmu RP I kadencji, nr 190.
- Druk Sejmu I kadencji, nr 940.
- Dudek A., *Od Mazowieckiego do Suchockiej. Pierwsze rządy wolnej Polski*, Kraków 2019.
- Dudek A., *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej. 1989-2001*, Kraków 2002.
- Eagly A.H., Johannesen-Schmidt M., *The Leadership Styles of Women and Men*, „Journal of Social Issues” 2001, nr 57, <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00241>.
- Garlicki L., *Rada Ministrów i administracja rządowa*, [w:] L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, wyd. 4, Warszawa 2000.
- Gore I., *Wiek a aktywność życiowa*, przeł. H. Wasylkiewicz, Warszawa 1980.
- Graff A., *Świat bez kobiet. Płeć w polskim życiu publicznym*, Warszawa 2008.
- Hartliński M., *Przywództwo polityczne. Wprowadzenie*, Olsztyn 2012.
- Holska A., *Kobiecte przywództwo w zarządzaniu organizacją – szansa czy zagrożenie?*, „Zarządzanie. Teoria i Praktyka” 2017, nr 19 (1).
- Iwazskiewicz N., *Premiera pani Premier. Czy demokracja jest rodzaju męskiego? Na szczęście nie!*, „Kobieta i Życie” 1992, 29 VIII.
- Jarostaw Kaczyński – *Nowa Polska czy jeszcze stara?*, [w:] T. Torąńska, *My*, Warszawa 1994.
- Jednaka W., *Gabinety koalicyjne w III RP*, Wrocław 2004.
- Jeśli PiS zwycięży wybory, premierem będzie Beata Szydło – zapowiedział Jarostaw Kaczyński, na konwencji rozpoczynającej kampanię parlamentarną PiS w dniu 20 czerwca 2015 r., 20 VI 2015, [online] <http://old.pis.org.pl/article.php?id=23782>.
- Kamiński S., *Nowy rząd Ewy Kopacz w komplecie. Kim są ministrowie*, „wyborcza.pl”, 20 IX 2014, [online] http://wyborcza.pl/1,76842,16675743,Nowy_rzad_Ewy_Kopacz_w_komplecie__Kim_sa_ministrowie.html#ixzz4CgOsfARK.
- Kieżun W., *Patologia transformacji*, Warszawa 2012.
- Kobieta roku „Twojego Stylu”, [online] <https://bauer.pl/event/kobieta-roku-twoj-styl>.
- Komunikaty z Badań Centrum Badania Opinii Społecznej: styczeń 1990-grudzień 2017.
- Kowalska M., Żmigrodzki M., *Rząd Hanny Suchockiej*, [w:] *Gabinety koalicyjne w Polsce w latach 1989-1996*, red. M. Chmaj, M. Żmigrodzki, Lublin 1998.

- Król M., Pytko K., Szemplińska E., *Przepis na władzę. Rozmowa z Hanną Suchocką, Prezesem Rady Ministrów*, „Wprost” 1992, 5 VIII.
- Krzykowski M., Kalukin R., *Gorzki rozwód premierów. Dwoje na huśtawce*, „Newsweek” 2014, 29 IX – 5 X.
- Kuczyński W., *Solidarność u władzy. Dziennik 1989-1993*, Gdańsk 2010.
- Kulig A., *Struktura i kompetencje rządu*, [w:] *Zarys ustroju państwowego Polski*, red. P. Sarnecki, Kraków 1993.
- Leszczyńska K., *Meandry kształtowania nowej elity rządowej w latach 1989-1992*, [w:] *Ustrój polityczny państwa. Polska. Europa. Świat*, red. S. Sulowski, J. Szymanek, Warszawa 2013.
- Łuczak A., *33 dni premiera Pawlaka*, Warszawa 1992.
- Łukasik-Turecka A., *Beata Szydło vs Ewa Kopacz, Elżbieta Kruk vs Joanna Mucha – kampania kobiet*, [w:] *też, Oblicza wyborów. Studia wyborcze i analiza kampanii parlamentarnej w 2015 roku na Lubelszczyźnie*, Lublin 2016.
- Malinowska E., *Problemy władzy kobiet a typ organizacji społecznej – mafia włoska i polski Sejm*, „Kultura i Społeczeństwo” 2014, nr 1.
- Metelska A., Niedzielska A., *Hanna Suchocka. Pani Premier*, „Twój STYL” 1992, nr 10.
- Misztal B., *Jakich elit potrzebuje Polska?*, [w:] *Jakie elity są potrzebne Polsce*, red. J. Szomburg, Gdańsk 2005.
- Ms. Hanna Suchocka*, [online] https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=cv_79.
- Musiał A., *Przywództwo premierowskie w III RP – kobiety na stanowisku Prezesa Rady Ministrów*, [w:] *Kobiety w przestrzeni społeczno-politycznej. Wybrane zagadnienia*, red. M. Kulemska, W.T. Modzelewski, T. Schmidt, Olsztyn 2017.
- „*Nazywam się Szydło. Beata Szydło. Nie dam sobą sterować*”, RMF24, 20 VI 2015 (14:40), [online] https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-nazywam-sie-szydlo-beata-szydlo-nie-dam-soba-sterowac,nId,1838841#crp_state=1.
- Niżyńska A., *Czy porażka polityczna ma płęć?*, [w:] *Anatomia porażki wyborczej*, red. A. Pacześniak, Warszawa 2018.
- Nyzio A., *Rządzić znaczy służyć? Historia Unii Demokratycznej (1991-1994)*, Kraków 2014.
- Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 27 października 2015 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 25 października 2015 r.*, Dz.U. 2015, poz. 1731.
- Paradowska J., *Panie proszą panów*, „Polityka” 2009, 15 VIII.
- Paradowska J., *Zasępieni hamleci. Rząd „siódemki” czy „trójkąt bermudzki” małej koalicji?*, „Polityka” 1992, 29 VII.
- Pietraś Z.J., *Decydowanie polityczne*, Warszawa–Kraków 1998.
- Podgórska J., *Kryzysowe narzeczone. Rozmowa z prof. Hanną Bednarek, psychologką poznawczą o tym, skąd i po co biorą się w polityce kobiety*, „Polityka” 2015, 8 VII – 14 VII.
- Posłowie: X, I, IV, V kadencji*, [w:] *Archiwum Danych o Posłach*, [online] <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/page.xsp/archiwum>.
- Protokół ustaleń nr 28 z posiedzenia Rady Ministrów w dniu 14 lipca 1992 r. [AAJKPRM], nr sp.zd-o 2903/ poz. 31.
- Rokita J., *Anatomia przypadku. Rozmowa z Robertem Krasowskim*, Warszawa 2013.
- Rostowski kpi z Szydło. Na Twitterze*, TokFm, 24 VIII 2011, [online] <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103090,10168568,rostowski-kpi-z-szydlo-na-twitterze.html>.

- Roszkowski W., *Kierunek Targowica. Polska 2005-2015*, Kraków 2019.
- Rydlewski G., *O skutecznym działaniu w polityce*, Warszawa 2004.
- Rydlewski G., *Rządy i rządzenie w Polsce 1918-2018*, Warszawa 2018, <https://doi.org/10.33896/978-83-8017-217-3>.
- Rząd Olszewskiego odwołany*, „Gazeta Wyborcza” 1992, 5 VI.
- Sadecki J., *Trzynastu. Premierzy wolnej Polski*, Kraków 2009.
- Skrzydło W., *Ustrój polityczny RP w świetle Konstytucji z 1997 r.*, Kraków 2004.
- Sprawozdanie stenograficzne z 19 posiedzenia Sejmu RP w dniu 1 lipca 1992.
- Sprawozdanie stenograficzne z 20 posiedzenia Sejmu RP w dniu 11 lipca 1992.
- Sprawozdanie stenograficzne z 45 posiedzenia Sejmu RP w dniu 28 maja 1993.
- Sprawozdanie stenograficzne z 76 posiedzenia Sejmu RP w dniu 1 października 2014.
- Sprawozdanie stenograficzne z 53 posiedzenia Sejmu RP w dniu 7 grudnia 2017.
- Stolz K., *Moving up, Moving down: Political Careers across Territorial Levels*, „European Journal of Political Research” 2003, nr 42, <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00081>.
- Steinberg B.S., *The Making of Female Presidents and Prime Minister. The Impact of Birth Order, Sex of Siblings, and Father-Daughter Dynamic*, „Political Psychology” 2001, t. 22, nr 1, <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00227>.
- Suchocka H., *Ambasador u trzech papieży*, Kraków 2018.
- Szeliga Z., *Parlament – władza ustawodawcza*, [w:] tegoż, *Organy władzy publicznej w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.*, Lublin 2006.
- Szemplińska E., *Skazana na władzę. Wyborem nowego kandydata na premiera najbardziej zaskoczona była Hanna Suchocka*, „Wprost” 1992, 29 VII.
- Trzcńska J., Witt K., *Ścieżki karier polskich polityków – w kierunku nowego modelu?*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2020, nr 28, <https://doi.org/10.19195/1643-0328.28.7>.
- Wałęsa L., *Moja III RP. Straciłem cierpliwość!*, Warszawa 2007.
- Wiktorska-Święcka A., *Traktat o rzeczach codziennych. Sex & gender*, Wrocław 2009.
- Wojciechowska A., Siennicki P., *Beata Szydło: Mamy z kim przegrać. Sami ze sobą*, „Kurier Lubelski” 2017, 27-29 X.
- The World's Most Powerful Women 2015*, „Forbes” 2015, 2 XI, [online] <https://www.forbes.com/sites/carolinehoward/2015/05/26/the-worlds-most-powerful-women-2015/?sh=12f4d4fe44ec>.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 listopada 2006 r., sygn. K 31/06, OTK ZU 2006, nr 10A, poz. 147.
- Żmigrodzki M., *Polityka*, [w:] *Encyklopedia politologii*, t. 1: *Pojęcia, teorie i metody*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Warszawa 2016.

Krystyna LESZCZYŃSKA-WICHMANOWSKA – prof. UMCS, dr hab., politolog i prawnik; profesor uczelni w Katedrze Systemów Politycznych i Praw Człowieka w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji Wydziału Politologii UMCS w Lublinie. Jej zainteresowania naukowo-badawcze koncentrują się na problemach transformacji społeczno-ustrojowej w Polsce po 1989 roku, elitach władzy publicznej oraz zagadnieniach równouprawnienia i partycypacji kobiet w sferze publicznej w Polsce, Europie i na świecie.